

LBRIS

We know
books

Vianu Mureșan

Rescrieri
Sobru și *friivol*
în lumea literară

Prefață de
Christian Crăciun

E I K O N

București, 2023

CUPRINS

Christian Crăciun: Cartea autorului	5
Un simplu epigon	11
Întoarcerea textului în mintea celui care l-a scris	30
Despre succes, faimă și impunere literară	61
Demonii autorului	70
Despre mimetism cu bune și rele	78
Testul vocației literare	85
De la arta ghicitului la comentariul literar	95
Când Dumnezeu tace	103
Piața de vechituri, poetica lucrurilor uzate	111
Între arhivă și diagramă sau cunoașterea ca practică a puterii	120
Se întâmplă ceea ce se scrie	154
Mistica majorității	160
Pariul ficțiunii religioase	166
Conștiința morală pură	174

Tăcerea de după iubiri	We know books	181
Criza culpabilității în modernism		188
Somat de privirea celuiilalt		194
Fenomenologia uimirii		200
Impietatea față de lucrurile mărunte		204
Cine gândește, în fond?		210
Proprietatea eului, condiție a asumărilor		216
Măine, paradigma eschivei		222
Când lucrurile dragi iau distanță		227
Privirea indiscretă a morții		234
Iubirea simplă și complicația		239
(Im)postura supraviețuitorului		248
Suferință și individualitate		257
Dorul și internetul		264
A asculta de-neînțeleșul		272
Căderea continuă		277
Teologia neagră a înjurăturii		282
Apocalipsa inoportună		287
Respect pentru ziua ce vine		292
Harismele suprafeței, mângâierea		297
Sufletul de umbră al prezenței		303
Între fețele noastre lumânări aprinse		308
Propriul loc sub soare		312

Nescrisul din cărți	317
Vocea și alegoriile intimității	323
Timiditatea, maladie a relaționării	328
Kierkegaard – incognito, travesti, circumstanță	336
Epistemologia seducției	341
Trăirile reversibile ale copilăriei	352
O idee despre intenționalitatea literaturii personale	367
Modelul pedagogic al lui George Potra – omul de încredere	382
Codoban, filosoful-trickster	394
Scrisul ca o țesătură al lui Ionel Bota	408
Poetica așteptării oarbe la Mina Decu	415
Despre rostul întunericului și al orbirii	428
Arpegii la umbra Marianeii	432
Dramaturgie terapeutică în <i>Șamanul Aurorei Dumitrescu</i>	445
Aurora Dumitrescu și literatura inspirațională	455
Autopoietica tehnologiilor inteligenței	460
Metafizica betonului	467
Cacalonia și visul american	474
Catharsisul logic în proza lui Silviu Buzan	486
Mihail Soare, de la gravitate la bufonerie	494
Elementele de <i>captatio</i> în ficțiunea istorică	503

CARTEA
AUTORULUI

Vianu Mureșan este fundamental un cartezian. Adică un intelect în continuă stare de veghe a interogației, care își începe orice demers prin a chestiona *temeiurile* temei. El ne prezintă simultan „gândemele” asupra subiectului ales, dar și mecanismul cogitativ prin care se ajunge la un răspuns, o lămurire, în sens etimologic. Este o gândire narcisiacă, prezentându-se permanent pe sine, în timp ce-și desfășoară travaliul, încercând să înțeleagă înțelegerea, dar și „limitele interpretării”, tot în perimetrul propriei funcționări. I-aș spune o *gândire sintactică*, pentru că permanent preocupată de *cum funcționează* „sistemul lumii”, autorul se întreabă simultan (e un mecanism bielă-manivelă care împinge vehiculul înainte) „cine gândește în mintea mea, atunci când mi se întâmplă să gândesc?”. Chiar când denunță, și nu doar din răsfaț auctorial, *oboseala* și *insatisfacția* la care ajunge prin abstractizare codul filosofic, o face nu vehement dinspre viscere, cioranian, (deși a asimilat perfect și ironia kierkegaardiană și disperările insomniacului cioranian), ci tot *dinlăuntrul* acestui cod silogistic, un fel de *celebrare* a sacralității verbului *a gândi*. Exemplu: „De fapt, consider că a-L gândi pe Dumnezeu prin supralicitarea lumii interioare (sufletul), adică psihologist, sau a celei exterioare

LIBRIS | We know books

(natura), adică panteist, sunt modalități opozitive în egală măsură false, pentru că ambele practică o formă de deturnare”.

În această carte de eseuri pe cele mai diferite teme (suferință și individualitate, lucrurile dragi, de ce aprindem lumânări în amintirea morților, lucrurile mărunte, iubirea simplă și complicația, dorul și internetul, urmele invizibilului, mângâierea – adică harismele suprafeței, umbra, ce nu se scrie în cărți ș.a.m.d.) două mi se par axele pe care se ordonează pilitura de fier a ideilor: axa autorului și axa limbajului. Cu alte cuvinte: ce înseamnă și când îți dai seama că ai devenit un autor (de notorietate!) și care sunt limitele în care limbajul tău poate da seama adecvat de limbajul celorlalți (cărțile!) precum și de „semnele” realității. Trebuie să fim foarte atenți la dibăcia cu care Vianu Mureșan mănuieste (auto) ironia, antifraza. Operând dintr-o marginalitate asumată, filosoful își construiește (sau deconstruiește) biografia de cuvinte, citite și scrise. Orice gândire este, în fond, epigonică, superbia *originalului* și *originalului* nu mai poate provoca în vremurile noastre decât inhibiții și nevroze. Dacă e adevărată vorba folclorizată a lui Whitehead că toată filozofia lumii e o notă de subsol la Dialogurile platoniciene, înseamnă că, din start, condiția creatorului este una fatal epigonică. Orgoliul auctorial se reduce atunci la a gândi *bine*, *corect* și, eventual, *frumos*. Este o tensiune a centrului și a periferiei aici, înțelese ca *locuri privilegiate*. Succesiv sau simultan. Când citești o carte, un autor, te situezi automat într-un centru, devii nucleul spre care converg toate razele energetice ale sensurilor. Când scrii despre acea carte, acea idee, devii un fel de oglindă care trimite razele spre periferia propriilor cititori. „*Mintea mea întreține un dialog viu cu textele familiare chiar după ce perioada de studiu propriu-zis s-a încheiat, iar uneori se întâmplă ca forma dialogului să devină o schiță eseistică, un nou text mai mic sau mai mare ca întindere. Astfel că temele mele s-au ivit conjunctural, prin*

LIBRIS | We know books

mecanismul de acțiune-reacțiune în care mintea mea este prinsă în permanentă, acțiunea fiind forța de impresionare a cărților citite, iar reacțiunea gândurile, ideile, spectacolul confabulatoriu al minții mele impresionate”. Această gândire ex-pusă trebuie să dea seama (și) despre partea nevăzută a lumii care, vorba lui Patapievici, decide totul. „Când limba ne vorbește despre înviere nu ne cere să verificăm o eventualitate, ci să ne lăsăm iluminați de un adevăr fără corespondent empiric”. „Desfrâul nesănătos al lecturii” se simte din orice pagină a lui Vianu Mureșan, nu în erudiția vană a notelor de subsol, ci în stilistica ideilor. Observă la un moment dat cu resemnare că: „pasiunea filosofică și cunoașterea adevărului nu sunt același lucru și nu duc în aceeași direcție”. Este, în consecință, sceptic, pentru că: „N-am izbutit niciodată să fac din cuvintele mele măsura potrivită pentru acea stranie murmurare cu care Sophia mi-a poleit sufletul”. E adierea Sophiei, într-adevăr, care se simte în aceste pagini, chiar și în cele mai arid codificate în terminologia fenomenologică, acest dor de înțelepciune „simplă”, precum cea întrupată în câteva personaje fenomenale care au format biografia autorului.

E obsedat de rigoare, spirit geometric arzând, autobiografemele prezente mai ales în primele texte exprimă fără rest formarea de cititor-autor: „Soarta mea, să nu pot fi un autor, ci numai stofa de care au nevoie spiritele celorlalți ca să îmbrace postum formă vizibilă”. În ciuda acestei dezabuzări, textele au mereu muchiile clare ale unei demonstrații: oricât ar râvni „carnea” literarului, respectă pașii silogismului: mai întâi „decupează” o temă de gândire, și asta este deja în sine un act existențial și de cunoaștere, îți trebuie „ochi fenomenologic” pentru a observa nuanțele filosofice ale timidității, nevoia noastră de a ne raporta permanent la un „mâine”, criza culpabilității în modernism, identitățile (heteronomiile) multiple la Pessoa ori Kierkegaard, „teologia neagră a înjurăturii”, uimirea sau moartea. Pasul al doilea îl constituie *desfășurarea* (în sensul

URBIS | We know books

propriu, care trimite la o depliere *in fața noastră* a ceva ce a fost, în prealabil, *în-fășurat*) implicațiilor subiectului ales, permanent urmărite în planul personal și în planul zborului liber al gândului. Și, nu trebuie omis, după această demonstrație *more fenomenologico* vine finalul. Mi s-a părut aproape totdeauna foarte brusc, pe cât de ceremonioase și neocolind doza necesară de *captatio benevolentiae* sunt introducerile în problematica aleasă, pe atât de „tăiat” este de cele mai multe ori finalul, oarecum brusc, ai senzația că autorul ar mai fi avut multe să-ți împărtășească dar s-a hotărât să te lase singur: de aici încolo du-ți gândul mai departe pe cont propriu...

E mereu ceva ceremonios în aceste eseuri, o punere în scenă, o liturghie culturală (un capitol se numește „*Sacerdoțiul lecturii*”), autorul are un mult prea mare respect pentru Text, în dubla sa ipostază de text citit sau text scris despre cel citit, e ca un sacerdotiu. Îmbinarea neologismului sau vorbei inventate cu regionalismul pitoresc (care „fixează” cronologic vârsta copilăriei) dă reliefurile necesare eseului, voluptatea stilului. Problema este că fiecare dintre noi suntem, inevitabil, un *sfârșit*, în care eșuează o tradiție, cum spune autorul, dar și un început în care, neștiută, se naște o tradiție. Într-o fotografie nu poți deosebi niciodată răsăritul și apusul. Văd în asta o metaforă a poziției, inevitabil intersecționale, a autorului. „*Scritura, contingentă mereu unei situații, preia lumea ca întâmplare ce se face și o orientează către lumina unui text, convertește fenomenul în semioză.*” Pe de altă parte, solidele lecturi teologice raportează mereu ideea la un absolut care ne-liniștește. „*Ca și lucrurile mărunte, gesturile mici, faptele banale, rutina, pura ceremonie a necesarului revelă ceva din inconsistența ce mărginește divinul. Nu întotdeauna transpiră în povestea lumii tragedii, nu mereu se iau decizii majore, nu cu fiecare mișcare de priviri orizontul vieții devine mai pur. Faptele fără dramatism, efortul fără nimic pilduitor în el, oboseala de pe lângă actele domestice, aduc mai aproape inactualitatea Celui ce face dintotdeauna*”

ca lumea să se miște pe orbita ordinii”. Totdeodată: „venim prea târziu să schimbăm lumea”. Dacă insist asupra coeziunii acestei culegeri, este pentru că, oricâte fire ar desprinde raționamentele din ghem, miezul de foc este, la o lectură atentă, mereu prezent.

Sigur, pe piața ideilor de la noi (aici ar merge un emoticon din acela cu gura până la urechi) un asemenea autor și o asemenea scriitură și tehnică a analizei fenomenologice nu au prea mare trecere. „*Inseminarea ei socială*” - nu din lipsă de forță germinativă, cum omenеște îndoindu-se sugerează în câteva rânduri eseistul, ci, ca în parabolă, din cauza solului pietros - nu va fi, cu siguranță, rodnică decât în cazul câtorva. Suficient. Sigur, e vorba și de o relație cu *timpul*, în sens cultural și sociologic, de un sentiment al inactualității, numit în câteva rânduri. Dar există cu adevărat gândire inactuală? Numai cea transplantată în social (fie și prin scriere sau predicare) e legată de perisabil. Minte nu creează din nimic, chiar dacă „*există o facticitate a scrierii*”. De aceea gândirea își află unica justificare în ea însăși. Pentru că vorbeam mai sus de ceremonie, poate că e un fel de act sacrificial, acesta al scrierii. Împlinire și jertfă. „*Gândirea ca incognito al circumstanței auctoriale*”, cum spune autorul, analizându-l pe Kierkegaard. Ruptura se instituie între această tendință de „topire în peisaj”, anonimizare, dar care nu poate fi exprimată, fatalmente, decât devenind autor. Visează, ca orice filosof, la o „*gândire fără autor sau autorul-circumstanță*”. Analitica fenomenologică a oricărei teme devine, implicit, un fel de refugiu, insulă personală a liniștirii, teren ferm în mijlocul oceanului prezentului. „*Hobotnici ai abstracțiunii, ne plac esențele fără de substanță, adevărurile dezincarnate, ne lăsăm convinși de frumuseți invizibile doar pentru a ne asigura că n-am conces amăgitoare senzorialități*”. Cum „coboară” (ce verb care conotează fatal traiectoria cu un sens moral!) gândirea în senzorial, sau cum „urcă” (idem!) senzorialul la concept, ne instruește meditația aceasta

continuuă. „Invizibil, autorul nescrisului din cărți, sfințește cu tăcerea lui altarele culturii, mărturișește drept la judecata de apoi a textelor, aprinde auzul fascinației împrejurul ordinii vizionare a cuvintelor”.

Da, din fericire există cuvintele! Vianu Mureșan le ia în stăpânire cu un fel de îndârjire de îmblânzitor de fiare, știe că ele te pot sfâșia la cel mai mic semn de slăbiciune.

„Ceea ce se repetă în cărți este tocmai ceea ce acestea nu spun, inteligibilul care le pune în lumină, limba care le permite să se încarneze, vocea autorului, suflul unui verb neipostaziat care străbate de la un capăt la altul toate literaturile lumii, inseminând în chip capricios scriitori diverși, posedați de același sentiment al unei revelări implacabile”. O carte care nu conține o revelație este o carte insuficientă. Plasa de cuvinte a oricărui autor bate de multe ori bezmetică după fluturile acestei revelații. Căutăm „urmele absenței lui Dumnezeu”, pentru că, până și acestea, au un sens, chiar dacă dezvăluit apofatic. Vianu Mureșan lucrează în idee precum sculptorul cu dalta în blocul de piatră. Elimină prisosul prin lovituri care descoperă, treptat, treptat relieful. Aș parafraza ca încheiere un vers al unui mare poet mistic contemporan: *epigoni, da, dar ce splendoare!*

CHRISTIAN CRĂCIUN

UN SIMPLU EPIGON

Nu știu cum aș arăta, dacă nu m-aș vedea prin cuvintele altora. Nu vreau să repet o teză de psihologie comună, că pentru a ști cine sunt am nevoie de imaginea socială pe care ceilalți mi-o oferă. Este adevărată, dar acum altceva am în vedere, anume faptul că nici imaginea de sine, nici cea oglindită de mediul social nu se produc în afara limbii. Dacă imaginea se zugrăvește în minte cu ajutorul cuvintelor, care o umplu de sens, o fac inteligibilă, înseamnă că privirea, respectiv observația operează mediate lingvistic. Atât privirea interioară, cât și cea exterioară. Înțeleg prin privire acțiunea complexă în care percepția vizuală conlucrează cu intuiția sensibilă și cu activitatea spontană de prelucrare cognitivă a conținutului vizual-intuitiv, și în acest sens privitul înseamnă: preluare de informație, formalizare a acesteia prin sinteza intuitivă, asocierea ei cu anumite conținuturi semnificante. Deci, prin vedere preluăm ceva exterior căruia îi construim formă mentală și conținut semiotic. Acest din urmă pas îl realizăm cu ajutorul mecanismului lingvistic și activând arhiva lexical-semantică a limbii noastre. Privitul în sine, cercetarea mea în oglinzile lăuntrice trece prin filtrele gândurilor, care sunt compuse din limba pe care au creat-o și mi-au oferit-o alții, prin care m-au scos din întunericul interior.

Mintea mea *literară* este ecoul întârziat, modulată de memorie, filtrat prin sensibilitate al vocilor desprinse dintre filele cărților pe care le-am citit/studiat de-a lungul anilor – demonii auctoriali

cu care, odată ce ai intrat în universul cărților, trebuie să știi că te vei confrunta. Fără să am dreptul de-a pune sub semnul îndoielii stofa ei naturală, cea pe care mi-a dat-o Dumnezeu odată cu viața, trebuie să mărturisesc totuși că înainte să mă avânt pe marea literară nu auzeam vuietele, gemetele, murmurele, șoaptele propriei minți. Dacă acestea vor fi existat până atunci, nu au luat formă sonoră evidentă. Am început să-mi aud murmurele minții ca ecou al vocilor altora mai întâi și mi-am învățat limba ca „limbă străină”, adică limbă a altora, a vorbitorilor din jurul meu, în primii ani de viață, dându-i răgaz să mă transforme în trup al ei și, cu vremea, să mi se adreseze nemijlocit, de parcă toate formulele ei ar răsări din mine. N-am știut prea clar niciodată, după cum nu știu nici acum, ale cui vorbe le repet și ale cui cuvinte le stârnesc atunci când îmi compun propriile articulare teoretice, ale cui gânduri s-au topit prefăcute în seve pentru a hrăni mijirile gândurilor mele, cu ale cui instrumente îmi câștig pâinea la masa de scris.

Baza genetică a minții mele este limba, corpul meu mental se modelează în permanență prin operațiile și mutațiile discrete din interiorul limbii, pe care eu le întrețin prin lecturi, în scriere, adică prin expunere cvasi-continuă la acțiunea cuvintelor. Sunt convins că limba cu care mă hrănesc determină corpul meu mental, alura mea interioară, după cum cred că la fel se petrece și în plan social. Limba care circulă în mintea socială, prin discursurile publice și media, modifică în permanență starea acesteia, iar odată cu asta și natura etică a oamenilor. Chipurile noastre devin epifanii ale limbii pe care o vorbim, conțin și arată ceea ce exprimă rostirea noastră interioară neîntreruptă.

Noi putem minți doar în ceea ce spunem, nu și în ceea ce suntem tocmai pentru că acel flux permanent al rostirii interioare ne dă o anume transparență, adesea nedorită, care înseamnă – se vede

anume că mințim. Dacă limba nu ne-ar fi rafinat ființa lăuntrică, evacuând din ea ceea ce e tainic și opac, extinzând strălucirea fețelor în întreg trupul nostru, atunci ar fi foarte ușor să ne întindem unii altora capcane prin jocuri de limbaj. Nu s-ar vedea în noi intenția ascunsă, minciuna nu ar deveni evidentă decât în urma confruntării cu realitatea, test pe care nu-l putem realiza practic în legătură cu orice afirmație. Trecută prin ființa noastră în baza uzului îndelungat, limba impune o nouă formă de veracitate, care nu mai înseamnă stricta intenție de a transmite adevărul, ci un lucru mai adânc, anume faptul că atunci când mințim acest fapt devine evident.

O limbă urâtă, vulgară, rudimentară, butucănoasă, îngălată, agresivă, imprecisă, inexpressivă, simplistă, plată, prefabricată clișeic, lipsită de rafinament și profunzime analitică imprimă aceste atribute corpului social, care o preia de fapt ca o cutie de rezonanță, dându-i ecou în propria devenire. Societatea noastră a ajuns caricatura grotescă a mediilor de informare, mai mult decât orice a televiziunii care pocește, ultragiază, urâțește și banalizează intolerabil limba ca expresie și stil. Destinul nostru îl fac cei care vorbesc, prin felul în care ne vorbesc, cel puțin până în momentul în care, destul de maturi, ne formăm și alegem singuri discursul interior prin cărțile pe care le vom citi.

M-am simțit mereu, și mă simt și acum, un simplu epigon care cutreieră ținuturi livrești compuse din cuvinte ale altora. De cum încep să vorbesc – despre mine sau cu mine –, vorbesc deja în cuvintele autorilor, iar din vocea mea respiră vibrațiile polifonice ale vocilor acestora. Sunt un soi de concentrat de istorie literară regională, în fond ceea ce a reținut memoria din lecturile mele, pe care nu fac altceva decât să îl reactivez în fiecare moment când exprim ceva despre mine. Chiar fără să vreau, fără să îmi propun, până și cea mai modestă schiță de autobiografie literară

LIBRIS | We know books
se transformă în invocație a spiritelor tradiției, și în mod direct a celor pe care lecturile repetate mi le-au făcut familiare.

Recunosc că temele eseurilor de aici sunt în bună măsură impersonale, teme cu oarecare recurență în preocupările mele, pe care le-am rotit după axe intuitive diverse pentru a le observa jocul, sau așchii desprinse din studii mai mari, unele făcute în diverse perioade de specializare ori din ambiția de a mai scrie o carte, dar cele mai multe au fost generate de lecturi țintite sau ocazionale. Ca urmare, nefiind teme extrase din situații și evenimente de interes comun, cărora eventual să-mi fi propus a le da o interpretare, pe care să le fi oglindit cu măsura înțelegerii mele, s-ar putea să nu prezinte prea mult interes pentru cititori, câți vor fi, dacă vor fi. Minteă mea întreține un dialog viu cu textele familiare chiar după ce perioada de studiu propriu-zis s-a încheiat, iar uneori se întâmplă ca forma dialogului să devină o schiță eseistică, un nou text mai mic sau mai mare ca întindere. Astfel că temele mele s-au ivit conjunctural, prin mecanismul de *acțiune-reacție*, acțiunea fiind aici forța de impresionare a cărților citite, iar reacția gândurile, ideile, spectacolul consonant al minții mele impresionate.

Într-o bună măsură studiul cărților, mai cu seamă al celor de filosofie, m-a pregătit să observ, să analizez, să judec întâmplările, situațiile de viață cu care avem în vreun fel legătură. Teoriile lor treceau prin lumea de fapte și evenimente ca lumina prin draperia destrămată și compuneau un ghem de sensuri cu care mintea mea se grăbea să intre în consens, înainte chiar să-și fi rezervat distanța critică. Aproape orice explicație sistematică a filosofilor mă confisca rapid, inducându-mi o emoție intelectuală vecină cu extazul. Nu realizasem întru totul că sistemele filosofice sunt magnifice poeme, însă tocmai această calitate mă cucerea. Frumusețea lor era mai presus de nevoia adevărului, o frumusețe care-mi luase ochii,